

*Арабаджи О.С.доцент, к.геогр.н.,
Момот М.Д., студент магістратури, спеціальність «Географія»,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
momot.mykhailo.vip@gmail.com*

ПРОБЛЕМИ НАЦІЄТВОРЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Суспільні, політичні та етнічні процеси на теренах сучасної України тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені. Не лише за часів бездержавності України, а й після проголошення державного суверенітету та незалежності, влада та залежні від неї засоби масової інформації постійно нагадували та нагадують про те, що Україна не є моноетнічною. Втім, проголошення Україною незалежності та державного суверенітету призвело до суттєвої зміни етнічної структури населення України, що ми можемо побачити через аналіз переписів населення 1989 року та 2001 року[6]. Результати, отримані в ході досліджень є найдостовірнішими та найповнішими з огляду на чисельність представників етнічних меншин та корінних народів, але коректність трактування цих результатів викликає сумніви. Звичайно, згадані переписи населення дозволяють встановити тенденції щодо подальшої етнічної структури, статевовікового складу, мови, але на нашу думку на кінець десятих років XXI століття, враховуючи економічний, політичний, соціальний та найголовніше фактор ведення бойових дій на території України – етнічний склад зазнав ще більших змін.

Висловлювання про «130 національностей», а точніше про 132 та багатонаціональність України є недоречними, хоча б з огляду на те, що після Всеукраїнського перепису населення 2001 року, були опубліковані дані лише про кількість етносів [4, с. 14], що не враховувало їх термінів перебування на території країни, компактності проживання, походження. Так, для невеликих етнічних груп було б доречнішим використовувати термін В.Б. Євтухова «представники окремих етносів», а не національні меншини [3, с. 6].

Чисельність, компактність проживання та певній території, статево-віковий склад та мовний склад етнічних меншин, пливають на їх відтворення та збереження їх самобутності, розосередженість територією України призводить до міжетнічних шлюбів та відповідно розчиненню у домінуючому етносі. Втім, проблема полягає навіть не в малочисельних національних меншинах, а у задекларованій державою «багатонаціональності» України.

Враховуючи різні погляди на класифікацію держав за структурою населення, ми схильні поголитися з міжнародною організацією FreedomHouse, де національною (мононаціональною) державою є та, корінний етнос якої (в нашому випадку український) становить 2/3 від загальної чисельності населення, тобто 67% всього населення країни [1, с. 9]. Відповідно до цього, Україна як держава є мононаціональною, враховуючи, що титульна нація на 2001 рік складала 77.8% від усього населення країни [6].

Сучасні українці дедалі більше замислюються над втратою своєї етнічної ідентичності. Український психолог В. Васютинський, вважає, що цей страх є природнім для представників окремих етнічних груп, що полягає у втраті можливості бути собою, цей страх допомагає етносу у самозбереженні та дозволяє не втратити свою ідентичність. Саме він допоміг українцям пройти через століття лихоліть та заборон українства [2]. Але слід врахувати ще один фактор, який впливає на розвиток українського етносу та України в цілому – «комплекс меншовартості», що систематично вироблявся у складі Російської імперії, а згодом і в Радянському Союзі. Він проявляє себе в різних аспектах життя: від несприйняття себе як представника повноцінної титульної нації до панічного страху втрати старшого брата та історії пов'язаної з ним. Дана «хвороба» може бути подолана лише шляхом національного підйому, емоційних сплесків, гордощів за державу, на кшталт перемоги співачки Руслани Лижичко на міжнародному пісенному конкурсі Євробачення чи проведенні чемпіонату Європи з футболу EURO – 2012 та інших загальнонаціональних чи тим більше міжнародних подій. Такі самі почуття

виникають і за несприятливих для держави явищ: революцій та збройних конфліктів. Як вже показала історія збройний конфлікт на Сході України та окупація Криму згуртувала весь народ перед страхом втрати незалежності, державного суверенітету та територіальної цілісності. Жага до свободи закладена в українців на генетичному рівні і тому питання захисту кордонів Батьківщини для українських громадян знайшло відоюраження у добровольчих батальйонах та волонтерських рухах.

Багато в чому економічне процвітання України залежить не тільки у відсоткових ставках на податки та державному регулюванню у сфері економіки, а в політиці українізації суспільства. Створення престижного іміджу та сучасного бренду України на світовій арені допомогло б і в економічному плані, і в плані націєтворення. Популяризація української культури, проведення та участь у фестивалях та традиційно українських святах мало б позитивний вплив на підняття національної свідомості не тільки серед етнічних українців, а й серед представників інших національностей, що населяють Україну. Ніхто в світі не може заборонити народу зберігати, охороняти, відтворювати свою культуру, а тим більше мову. Впровадження української мови, як державної, до усіх сфер життя: політичної, економічної, соціальної не тільки на законодавчому рівні, як це задекларовано владою, а й у практиці – не є ознакою шовінізму, пригнічення інших етнічних груп та не призводить до звуження прав та свобод національних меншин – це швидше є адекватною реакцією на століття політики русифікації українського населення та часткової втрати української етнічної ідентичності.

Питання створення єдиної помісної Української Православної Церкви України є достатньо болючим, внаслідок глибинного розколу українського православ'я та впливу Московського Патріархату. Як запевнив Вселенський Патріарх Варфоломій I Константинопольська церква є материнською для української [5], котрій при хрещенні Русі було надано статус митрополії. З цього випливає, що саме Константинополь має право надавати Українській

Церкві автокефалію та визнавати її помісною, а не як вважають в Москві, що це право залишається за ними.

Зрештою, цілковита консолідація українського суспільства з метою побудови квітучої нації та розвинутої економіки, має відбуватися не так в економічній та політичній площині, як в психологічній. Українському народу потрібен час щоб наздогнати розвинуті країн світу не за рівнем ВВП та ІРЛП, а за рівнем сприйняття своєї значущості у своїй країні та в світі в цілому. Можна багато сперечатися стосовно впливовості чинника самоідентифікації, але як вказує досвід, у країнах, де людина відчуває себе потрібною, де її культура на підйомі, статистичні показники вказують і на підйом економічний.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. FreedomintheWorld:

TheAnnualSurveyOfPoliticalRights&Civilliberties. 1998-1999 / A. Karatnysky, N. Rescher, R. Bartley, R. Kaplan. – NewYork: FreedomHouse, 1999. – P. 9.

2. Васютинський В. Сім страхів сучасної України [Електронний ресурс] / В. Васютинський. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ji.lviv.ua/n37texts/vasutynsk.htm>

3. Етнонаціональна структура українського суспільства: Довідник / В.Б. Євтух, В.П. Трощинський, К.Ю. Галушко, К.О. Чернова. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 6.

4. Осауленко О.Г. Національний склад населення України та його мовні ознаки за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року / ред. О. Г. Осауленко. – К.: Державний комітет статистики України, 2003. – С. 14.

5. Президент: Ми вдячні Вселенському Патріарху за підтримку [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.president.gov.ua/news/prezident-mi-vdyachni-vselenskomu-patriarhu-za-postijnu-pidt-36837>

6. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality>

*Бойко З.В., доцент, к.геогр.н.,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
zdor_zv@ukr.net*

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОГО СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Характерною особливістю етнічної історії України є формування багатоетнічного складу її населення. Воно на всіх етапах історичного розвитку вбирало іншоетнічні субстрати, однак механізм цього процесу у різні часові періоди був різним. Можна виділити три основних етапи формування національного складу. Перший із них, що стосується періоду існування археологічних культур, відтворює процес етнокультурної взаємодії, нерідко об'єднуючи полярні культури, скажімо, землеробську, скотарську, культуру осілих і культуру кочових племен.

Другий етап пов'язаний з Великим переселенням народів IV—IX ст. — гунів, готів, аварів, «аспарухових болгар» на Балкани і Закарпаття, угрів-мадярів у Дунайську низовину, норвезьких вікінгів-русів у Середню Наддніпрянщину. Велике переміщення народів, що проходило через територію України, залишило відмітини на її етнічному ґрунті. Вони виявилися або в мовних компонентах, у запозиченні деяких елементів матеріальної та духовної культури, або у поповненні слов'янсько-українського населення іншоетнічними субстратами. Ці субстрати стали складовими саме слов'янської етнічності, розчинившись у її системі, відносно рельєфніше відтінивши слов'янську спільність. Отже, з другим етапом пов'язані консолідаційні процеси слов'янства та етногенез українців [3].